

REMTINYS

LIETUVOS TREMTINIŲ SĄJUNGOS LEIDINYS

Eina nuo 1988m. spalio 27 d.

+ 1990 m. VASARIS, Nr. 2 (17)

MOTINŲ SKAUSMAS —

MŪSŲ SKAUSMAS

S. m. sausio 24 d. Vilniuje prie Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos rūmų įvyko daugiatūkstantis žmonių mitingas, kurį surengė Lietuvos moterų judėjimas. Motinų skausmas išsiliejo vieningais reiškiniuose:

dėti pastangas, kad visi konfliktais šalyje būtų sprendžiamai taikiomis priemonėmis,

nesiusti Lietuvoje pašauktų kareivų į Užkaukazės respublikas, taip pat tuoju pat gražinti iš ten visus Lietuvoje pašauktus kareivius,

apsvarstyti profesionalios samdomosios armijos sudarymo klausimą.

atkurti Lietuvos teritorijoje karinius junginius, kuriuose galėtų eiti karinę tarnybą Lietuvos TSR piliečiai,

likviduoti statybos dalis, neturinčias nieko bendra su šalies gynyba, nes ten tarp kariškių ypač dažnai pasitaiko nestatutūs santiukai,

organizuoti naujos rūšies valstybinį draudimą — piniginė kompensacija armijoje žuvusių kareivių tėvams, taip pat ka-

riškiams, kurie buvo sužeisti, eidami tarnybą, turi būti mokama iš TSRS gynybos ministerijos lėšų.

Mūsų motinų rūpesčiu nėlio abejinga ir Lietuvos vyriausybė. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkas Algirdas Brazauskas nusiunte telegramą TSRS Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui, TSKP CK Generaliniam Sekretoriui, TSRS Gynybos Tarybos Pirmininkui Michailui Gorbačiovui. Telegramoje pareiškta, kad Lietuvos visuomenė susirūpinusi dėl Užkaukazės respublikose susidariusios padėties ir dėl ten einančių karinę tarnybą kareivų likimo, išdėstyti Lietuvos moterų judėjimo iškelti reikalavimai.

Lietuvos tremtinių sąjunga remia, pritaria ir palaiko teisėtus Lietuvos motinų reikalavimus. Negalima lieti nekalėti žmonių krauso — visi konfliktais turi būti išsprendžiami taikiai. Šito ir linkime Rygoje „prie apskritojo stalo“ susėdusiems Arménijos ir Azerbaidžano liaudies frontų atstovams.

Užkaukazės akimirkos

Prie saugumo rūmų

1990 01 18 d. pavakare sužinoau, kad rengiamas visuomenės piketas prie Vilniaus saugumo rūmų dėl saugumo užmačių išvežti archyvus. Tu rūmuose ir man teko (1973—1974 m.) „pasisvečiuoti“. Toks pat neabejingo ir mano likimo draugas A. Berkevičius. Šneku, čiuodamiesi pasukome prie

saugumo rūmų, esančių Gedimino pr. ir Vasario 16-osios g. kampe. Prie pirmųjų vartų bando plakatas: „Nepasitikime saugumo komiteto pirmininku generolu Eismuntu“. Apie plakatą ties vartais būriavosi maždaug šimtas žmonių. Žinojome, kad ne vieni vartai, pro kurius galima išvažiuoti. Sukinėjomės abu aplink didžiulį kvartalą. Rinkosi daugiau žmonių.

Paprastai tokiu laiku visuose didžiulių rūmų languose degavo šviesos, o dabar vos dviejuose. Rūmai atrodė tarsi išmi-

rę, nors dar tik pusė septynių.

Dauguma susirinkusiu — politiniai kalinių. Pažiūstai ir nepažiūstami dalijomės įspūdžiais, skaudžiai prisiminimais, kurie nelšvengiamai kyla, elinant pro ši pastata.

Aptarinėjome, kokie bus mūsų pikelio rezultatai. Ju užmačios atrodė ašiktos — stengsis išvežti ir kiek galima daugiau sunaikinti dokumentų, nes beveik visų vienaip ar kitaip supetatos rankos.

Labai svarbu, kad jie pagaliau suvoktu, jog ne tik mes, bet ir visi Lietuvos gyventojai juos smerkiame.

Reikia aktyviau organizuoti mitingą. Tegul saugumiečiai

sužino, ko jie verti tautos akyse.

Jie gudresni už mus, išveš dokumentus ir „apšivalys“. O mums svarbiausia, kad susimąstyti...

Tokias ir panašias mintis reiškė susirinkusieji.

Po geros valandos gržome namo, mus pakėtė kiti atėjusieji. Pikelio dalyviai rengesi budėti išlaisi keletą parų.

Jonas STAŠAITIS

Lietuvos Komunistų partijos Centro komitetui

Pareiškimas
Panėvėžio krašto
Tremtinų skyriaus

Mes, Panėvėžio krašto Tremtinų nariai, smerkiame Ko-

munistų partijos Švedo grupuotę, reiškiamo nepasitikėjimą Lietuvos Komunistų partija:

1. Kol nebūs iš komunistų partijos, pašalinėti nariai, dalyvavę stalinistinio genocido nusikalstamuojuose veiksmuose;

2. Kol nebūs nusikaltimų dalyviai pafrakuti teisminės atsakomybė;

3. Kol neatsiaskys veržtis į vadovaujančius valstybės postus;

4. Kol neatsiaskys visų privilegių (juo labiau buvę liaudies gynėjai), išskyrus invalidus ir daugelai-

tes motinas.
Nenorime kertis, bet teisingumas turi būti.

Susirinkimo pirmininkas.
Arturas Simėnas
Panėvėžys, 1990 m. sausio 18 d.

Vardan tiesos

Buvę Vilniaus politkalinių ir tremtiniai š. m. sausio 24 d. gausiai rinkomiés prie saugumo komiteto rūmų ir kalp rožančiumi juos apjuosėme. Susitelkė didelė minia. Prie buvusių parodinių durų jau nėra iškabos, reikia manyti — neatsitiktinai. Daugybė žmonių susirinko pareikišti pasipiktinimą dėl archyvų naikinimo.

Artėjant 17 val., pro duris ne vienas tos įstaigos darbuotojas šmurkštėlėjo į gatvę. Paskui ramausiai užstrakino iš vidaus. Paklebenome, bet durys neatsi- vėrė. Supratome, kodėl nepanoro tokių svečių. Po kelio minučių aiskubėjusiai gal valytojai tragi nepasisiekė jėti. Matyt, neturėjo raktų. Nors mūsų buvo nemažas būrys, bet visi labai tvarkingai sveikinome šios įstaigos tarnautojus: „Gėdai Gėda!“

Esu senas, vilnietis, nors dabar gyvenu Kaune. Tad išlipdamas iš troleibuso, girdžiu, skelbia stotelę „Taurakalnis“. Tarybiniais laikais valdžia visada didžiavosi savomis garbingomis įstaigomis, pastatais, vietovardžiais, bet kažkodel nesi- stengianti stotelės pavadinti „Saugumo rūmai“ ar trumpiau — KGB.

Prie saugumo rūmų atvykau 14.30 val. Pirmiausiai priėjau prie vartų, kurie man prie kelių dešimtmiečius ilgam užsi- vėrė. Prie šių vartų stovėjavo keletas įvalrus amžiaus žmonių. Vieni ateidavo, kiti išel- davo. Visi buvome vienminčiai, atėjė pagal tautos kvietimą.

Susimąšiau — kažin, ar nėra tarp šių žmonių provokatoriaus. Idėmiai apsidalrės, žiūriu — matytas, aukštakas pilku palstu, laiko rankoje plakatą, nesiskiriantį iš kitų, bet vieniesi. Prieinu arčiau, pašnekiniu. Kalbasi labai malonai, sužarbes, kaip ir kiti. Nelabai moka lietuviškai, tad pradėjau rusiškai. Pasisakė, kad jo motina rusė, tėvas gudas. Paaiškėjo, kad tai tas pilietis, kuris viename mitinge turėjo plakatą „Dalo KPSS“.

Kelis kartus apéjau aplink pastatą, norom nenorom prisiminiu 1946-uosius. Rūsio langeliai. Už plieninės tvoros, viduryje, palei sieną valkčiodavo budintys ginkluoti kareiviai. Jų šautuvali buvo su drutuvalis. Iš plėtų pusės Aukų gatvėje esančių pastatas buvo karininkų mokykla. Netoliuose — iš stačių lentų sukaltais slauras gardas, į kurį retkarčiais išleidavo kalinius pasivaikščioti. Skaudūs prisiminimai. Dabar čia susirinkome kitais tikslais.

Piletuosim tol, kol bus garantuotas KGB archyvų išsaugojimas.

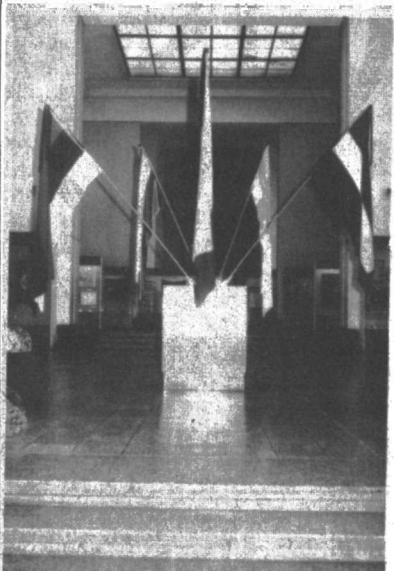
Jonas GUDENAS

1990 m. vasaris

Lietuviškoji Golgota

Andrius LAURINKAUS nuotraukos

Kauno karo muziejuje veikia paroda „[vykiai Lietuvoje 1939–1941 metais.]“ Parodoje daug vėliau. Salės centre – vėduokle išskleistos Lietuvos, Latvijos, Estijos, Suomijos, Lenkijos vėliavos, perjuostos juodais kaspiniais. Salia – Švedijos, Italijos, Prancūzijos, Anglijos, Čekoslovakijos, JAV, net... tolimosios Japonijos valstybės vėliavos. Nepriklausomą Lietuvą ketvirtą dešimtmecio pabaigoje pripažino ir diplomatinis ryšius su ja palaikė apie 40 pasaulio valstybių, iš jų ir tekančios saulės šalis. Vėliavos (išskyrus Lenkijos) autentiškos, iš muziejų pateko, uždarius šių valstybių atstovybes. Beje, šioje vėliau rikiuotėje nėra raudonų: kūju ir pjautuvu bei svastika paženklintų – pirmosios socialistinės valstybės ir III Reicho vėliau. Jas rasime toliau. Juodais kaspiniais perjuostos vėliavos simbolizuoją tautas – pirmasias aukas.

Parodos vitrinoje „tautų vadai“ ir fiureris žiūri vienas i kitą. Gyvi jie nebuvu susitikę, bet, niekšybių vienas iš kito mokėsi uoliai.

Kiek Pabaltijo deputatams reikėjo kantrybės, išvermės ir ryžto, kol ketasprandžiams imperinės vienybės saugotams įrodė, kad slaptieji priskolai egzistavo. Taip ir norėjosi pasiūlyti – atvažiuokite į Kauną, užsukite į Karo muziejuje atidarytą parodą. Nuvesime, parodysisme originalius, 1939 m. parengtus ir 1940 m. pradžioje Maskvoje ir Berlyne išleistus žemėlapius, kur nepriklausomų triju Baltijos valstybių sostinės jau žymimos žvagždutėmis, kur pusiau perskeltos Lenkijos vakarinėje dalyje aiškiai išspausdinta: „Oblast gosudarstvennykh interesov Germaniji“.

Cia pat rodomas ir dokumentas, reiškiantis Lietuvos Golgotos pradžią – pirmasis slaptasis protokolas (tikslis f. VFR gauta kopija). Toliau prasidės Lenkijos daužumas. Po triju ne-pilnų savaičių ant jos griuvėsių jau puotavo plėšikai – apie jungtinius raudonarmiečių ir vermačto kareivų parodus Lvove ir Breste vaizdžiai kalba nuotraukos. Lietuvos laikraščiai su užuoja rastę apie lenkų tragediją, mūsų kraštą pri-glaudė tūkstančius kariškių pagėgių iš Lenkijos. Muziejuje anksčiau negalėjome parodytį Vilniaus krašto gyvenimo Pilisudskio laikmečiui. Dabar vienas stendas, gausiai iliustruotas nuotraukomis, dokumentais, spauda, skiriamas šio krašto priverstiniam lenkinimui, lie-tuviškų švyturių veiklai. Šilku siuvinėtos trispalvės – Vilniaus vadavimo sajungos būrių šventybės. Vilnius niekada nebuvo pamirštas. Tačiau verta pri-minti, kad Lietuvoje užteko blaivaus proto atsisakyti Rei-

cho gundymu žygiuoti į Vilnių. Atgavome Vilnių brangia kelią – išleidome raudonarmiečių dalinius. Tačiau nepamirškime ir tai, kad Vilnius buvo grąžintas ne Lietuvos TSR, o nepriklausomai 1920 m. Lenino Rusijos ir Tautų Sąjungos pri-pažintai su sostine Vilniumi Lietuvos respublikai.

Antroji Golgotos pakopa – 1939 m. rugpjūčio 28 d. slaptasis protokolas. Rugpjūčio 23 dienos kilpa įtimptelėjo. Bus dar 1941 m. sausio 10 d. slaptasis dokumentas, po kurio už gabalėlių Suvalkijos – kairiajā Pašešupė SSSR atskaičiuos Reichui septynis su puse milijono.

Tarp antrojo ir trečiojo slaptųjų protokolų daug vandens nutekės. Bus iškilmingas spalio 27 d. Lietuvos kariuomenės žygis į Vilnių, pakeliui sudeginčios demarkacinės linijos gaires. Gedimino kalnė suplevė suosis trispalvės. Po to – 1940-ųjų birželio 15-osios naktis – pusės milijono raudonojo orda užtvindys Pabaltijį. Su ažiūtiška morale, pasiryžusi girtauti, naikinti, prievertauti. Niekšybei pateisinti bus sugalvotas pretekstas – raudonarmiečių grobimas, ruošiamasis užpulti Sovietų Sąjungą. Dokumentų kopijos (ekspertizės aktai, tardytojo išvados) paneigia Butajevu nužudymo versiją. Bet Kremliai buvo pareikšta: „nepriklausomai nuo atsakymo į ultimatumą, Raudonoji armija vis tiek ižengs į Lietuvą“. Kai kas „vaduotojus“ sutiks su gélemis, lozungais. Objektivumo dėlei parodome ir juos. Mūsų kariuomenė, atlaikiusi bolševikų, bermontininkų vokiečių, lenkų, antpuolius 1918–1920 metais, dabar nesiryš lieti krauso. Lietuva parklupdyta.

Toliau – Lietuvos kariuomenės agonija. Svarbiausias mokslas – „VKP (b) istorija. Trumpos kuras“.

Paskutinis parodos akordas – mūsų kančių vainikas – A. Sniečkaus (tuomet saugumo departamento direktoriaus) 1941 m. liepos 7 d. pasirašytas įsakymas su grifu „visiškai slaptai“; „...operaciją pravesti vienu laiku visoje Lietuvoje, nakti iš liepos 11 į 12-tą...“ Penkių grupių vadai – Krastinas, Dembo, Finkelsteinas ir dvi lietuviškos pavardės. Nėra jau gyvujų tarpe „atsakingo už vykdymą“ Todeso, vienos grupės vado (vėliau soc. darbo didvyrio) K. Macevičiaus, tačiau tikriausiai daug galėtų pasakoti iki šiol Vilniuje gyvenanti istorikė, LTSR nusipelniusi kultūros veikėja (TLE, t. 2, p. 361) Judita Komodaite arba pries šešerių metus į Maskvą persikelęs Eustachius Rauskas, LTSR nusipelnius kultūros švietimo darbuotojas (TLE, t. 3, p. 572), pasižymėjęs ypatingu uolumu ir aršumu vykdant 1941 m. represijas. Belie-

ka tik spėlioti, kaip šis aktyvis. tas 17 metų (1953–1970) vadovo Lietuvos archyvų sistemai.

Po minėtos nakties Sibiro link pajudėjo pirmieji ēšelonai su daugiau kaip 2000 Lietuvos (tada dar formaliai nepriklausomos) inteligenčių partijų ir organizacijų vadovų, profesorių ir dėstytojų, mokytojų ir gydytojų, dvasininkų ir net sportinio sąjūdžio organizatoriu. Kas suskaičiuos, kiek 1941 m. ir po karo buvo tokius įsakymus su grifu „soveršenno sekretno“, po kurį dingdavo Lietuvos žmonės, kiek apmokymų priedanga buvo išvežta aukštųjų karininkų. Niekas nežino, kokias kančias iškentėjo generolai – pasaulinio garso aviakonstruktorių Antanas Gustaitis, paskutinysis Aukštostios karo mokyklos viršininkas Jonas Juodišius, kunigai Jonas Petrikas, Vaclovas Balsys, Justinas Dabrilas, misionierius Mažonas ir tūkstančiai kitų. Vitrinoje – nebylūs jų gyvenimo liudininkai: asmeniniai daiktai, foto nuotraukos. Bus dar ir Paneriu, ir Pravieniškių siaubas. Dryžuotos kalinių beretės, pelenai ir krūvos lavonų nuotraukose. Apie kitus atėjūnus – iš vakarų byloja žydų ženklių.

Parodos pabaiga lyg ir netelpa į pavadinimo chronologiją. Cia vaizdai, nesudėtingi rankdarbiai, iš duonos nulipdyti rožančiai jau iš pokarinės tremtinės bangos. Bet gyva tasa ji siejasi su prieškariu, kaip ir paskutinis parodos akcentas – trys mediniai kryžiai, praėjusiais metais pargabentis iš Igarokos.

Neįmanoma suminėti visų parodos eksponatų. Jų čia keli šimtai. Daugelį iš fondų saugyklu iškéléme pirmą kartą, ne vieną muziejui perleido ar paskolino Tadas Naujalis, Birutė Federavičienė, generolų J. Sutkaus ir J. Juodišiaus artistės. Si ekspozicija – pirmoji per visą pokario laikotarpį, neliesta censoriaus rankos. Gal ne viskas čia gerai pasisekė kompoziciniu atžvilgiu. Daugiausia iniciatyvos ir triūso idėjė jauni muziejininkai Aušra Jurevičiūtė, Algis Juozas Marčunas, Vytautas Žukas ir kiti skubėjo, degė nekantrumu kuo greičiau parodyti tragiskiausią šio šimtmečio Lietuvos istorijos tarpsnį.

Parodą aplankė dešimtys tūkstančių žmonių. Prie parodos stendų mintimis dalijomės su japonų inžinerių grupe, labai panorusia nusifotografuoti savo vėliavos sone, teigiamai apie ją atsiliepė Lenkijos generalinės konsulas Minske Oberdzinskis, išeivijos lietuvių. Atsiliepimui knygoje šimtai įrašų lietuvių, rusų, estų, latvių, lenkų, anglų, vokiečių, arménų, net japonų kalbomis.

Steponas GEČAS

SKOLAS REIKIA MOKÉTI

ATVIRAS LAIŠKAS MINISTRU TARYBAI

Tremtiniams, politiniams kančiams ir jų šeimoms, nukentėjusioms nuo raudonojo terroro, nei moralinės, nei materialinės žalos niekas negali atlygiinti. Galima kalbėti tik apie dalinę kompensaciją. Tai buvo bandoma padaryti Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1988 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 368 ir kitais normatyviniais aktais. Tačiau šie mėginimai – tik lašas jūroje, palyginus su nuostoliams, kuriuos patyrė Lietuvos žmonės, juolab kad minėtai aktai nedaug kas tegali pasinaudoti.

Lietuvos vyriausybė nedelsdama turi reabilituoti visus Lietuvos gyventojus, kurie buvo nutestili pagal 58 LTSR Baudžiamojo kodekso straipsnį. Taip pat turi reabilituoti ir tuos Lietuvos žmones, kurie, jau būdami tremtinėje, buvo teisti už Respublikos ribų. Reabilituoti reikia nelaukiant, kol tai padarys Maskva.

Būtina toliau spręsti socialistines Lietuvos gyventojų problemas. Pagal nustatytas normas į darbo stažą jėlna visas tremtinės išbūtas laikas, taip pat ir vaikams, kurie, beje, taip pat dirbo nuo mažumės, kad gautų teisę mokytis mokykloje. Buvi mas Šiaurės rajonuose ir prilygiuose jiems nuo 1945 metų į darbo stažą įskaitomas dvigubai. Taip daugeliui tremtinėlių susidaro daugiau nei dvigubas darbo slėžas. Logiška, jog ir pensija būtų mokama dviguba. Tuo tarpu pagal galiojančius įstatymus, išdirbusiems 35 metus numatomas tik priedas prie pensijos.

Išgyvenusiems 15 metų Šiaurėje arba 20 metų rajonuose, prilygiuose ūjems nuo 1945 metų į darbo stažą įskaitomas dvigubai. Taip daugeliui tremtinėlių susidaro daugiau nei dvigubas darbo slėžas. Logiška, jog ir pensija būtų mokama dviguba.

Tuo tarpu pagal galiojančius įstatymus, išbuvusiems ūjams Šiaurėje prilygiuose rajonuose 15 metų, leisti išelsti į pensiją penkeriais metais anksčiau nei paprastai. 1941 metais ištremti žmonės tremtinėje išbuvo 15–16 metų. Suprantama, jog ūjose pasinaudoti negali tie, kurie buvo ištremti į rajonus, prilygintus ūjams (ūjams reikia 20 metų). Betgi jų gyvenimo tremtinėje negalima lygti su kitų kategorijų gyventojų gyvenimo sąlygomis. Vergišku darbu tremtiniai, išgyvenę tremtinėje 15 metų, tikrai užsitarinavo teisę išelsti į pensiją anksčiau nei paprastai.

1941 metais represuotos ūjoms buvo drastiškai išardytos. Vyrų buvo sugrūsti į stalinius lagerius, o moterys su vaikais atsižiūrė Sibiro platybėse. Vaikai iš karto neteko maitinotų, ir jems turi būti mokamos pašlapos būtent nuo to momento, kai tai įvyko.

Buvusiems kančiams išmoka po 50 rb. už klekvienu ikalinimo vietoje išbūtą mėnesį. Pigiai norima atsipirkti už iškenčiantus vergovės meus, tačiau žmonės, kankinėsi tremtinėje beveik tokiose pat sąlygose, taip pat badavę, taip pat dirbę nepakeliamus darbus, nė to negauja. O turėtų gauti!

Nedaugellis patekusių į staliniškius lagerius išgyveno ilgesnį laiką. Dauguma buvo lemta atgulti į šaltą sveltimą žemę pirmaisiais – antraisiais kančinimo metais arba žūti NKVD tardymo kamerose. Taigi, kuo greičiau žmonės buvo nužudyti, tuo valstybei naudingiau. Peršasi klausimas: kiekviens kančiajai mūsų tėvų ir brolių gyvybės? Precedentų pasaulinėje praktikoje galima rasti nesunkiai. Už žuvusijį kare artimiesiems išmokama solidi suma. Už kiekvienu žydų tautybės žmogų, žuvusį hitlerinuose lageriuose,

Vokietija išmokėjo didžiules sumas. Už nekaltai nužudyta lageryje ar tremtinėje mūsų krašto žmogų taip pat turi būti nustatytas mokesčis tokio dydžio, kad nedarytų gėdos mūsų valstybei.

Dažnai tenka girdėti nepasitenkinimą dėl turto grąžinimo tvarkos. Kodėl, pavyzdžiui, nustatyta makstomai suma už praraštą kilnojamąjį turtą – 3000 rb.? Kodėl už gyvullius, žemę, padargus, taip pat už miestuose išigytus sklypus, supirktas statybinės medžiagos nieko nemoka? Kodėl už trobesius atlyginama neva pagal jų vertę, tačiau nustatoma išmokėjimo riba? Be to, būtina supaprastinti turto atgavimo procedūrą.

Netvarka ir dėl grąžtančių tremtinėlių apgyvendinimo Lietuvos. Reikia sudaryti sąlygas butams gauti bei kurioje Lietuvos vietovėje, rasti lėšų namų statybai, nes kitaip tremtinėlių nesurinksite ir per ateliantį šimtmjetį. Taip pat reikia gerinti pragyvenimą ir anksčiau i Lietuvą grąžintiems tremtinėliams bei jų vaikams.

Smarkiai nukentėjo Lietuvos žmonės, smarkiai įsiskolino įems valstybę. Visa žala turi būti kruopščiai apskaičiuota. Respublikos išteklių yra riboti, ir jų visų milijardų išmokėti žmonėms negali. Tegul moka, kiek gali. Kitą žalos dalį tegul išskalauja iš Maskvos, iš SSSR. Ne už dyką gi lietuvių jai statė ligarkas, krasnojarskus bei komosomoluskus. Už gautas sumas bus galima pristatyti butų ne tik tam tremtinėliams, nortintiems grįžti į Lietuvą, bet ir išspręsti butų klausimą apskritai Lietuvos respublikoje.

Apibendrinant išdėstytais minėtis, reikalaujame:

1. Nedelsiant reabilituoti visus Lietuvos piliečius, leistus pagal 58 LTSR Baudžiamojo kodekso straipsnį, o taip pat pagal analogiškus RTFSR kodekso straipsnius Lietuvos ir už jo ribų.
2. Peržiūrėti pensijų dydžius tremtinėliams, turintiems didelius (dvigubus ir didesnius) darbo stažus.

3. Tremtinėliams, išbuvusiems ūjams prilygiuose rajonuose 15 metų, leisti išelsti į pensiją penkeriais metais anksčiau nustatytu terminu.
4. Išmokėti pašalpas tremtinėliams išbūtai ištardymuose.

5. Nustatyti kompensacijas už išbūtai tremtinėliams, netekusiems maitintojų nuo to momento, kai tai įvyko iki jų pilnametystės.
6. Nustatyti kompensacijos dydį už kiekvienu nukankintą kalėjimą ar tremtinėje Lietuvos žmogų, esant galimybei, išmokėti artimiesiems.
7. Apskaičiuoti tikrą žmonėms padarytos žalos dydį ir apmokėti.

8. Rasti lėšų pagreitintais tempais statyti butus grąžtinantiems iš Sibiro tremtinėliams, o taip pat gerinti gyvenimo sąlygas anksčiau grįžusiems. Leisti tremtinėliams kooperatiui butus bei individualius namus bei kurioje Lietuvos viešovėje.
9. Apskaičiuavus nuostolius, kuriuos patyrė Lietuvos žmonės dėl neteisėtų deportacijų, pateikti sąskaitą SSSR ir ryžtingai reikalauti, kad apmokėtų.

Petras Algirdas BELŽAKAS
Valerija BAREIKAITĖ

1990 m. vasaris

TREMINTINYS

3

KANDIDATŪ TRIBŪNA • KANDIDATŪ TRIBŪNA

Balys GAJAUSKAS

Gimės 1926 m. Vilkaviškio apskr., Vygrelį kaime, valstiečių šeimoje. Pradinę mokyklą baigė Kaune. Prieklausė skautų organizacijai. Iki 1947 m. mokėsi suaugusiuoju gimnazijoje. Vokiečių okupacijos metais platinė lietuvišką pogrindinę spaudą. Nuo 1946 m. aktyviai išsiungė į pogrindinę kovą pries bolševikinę okupaciją, slapstėsi. 1948 m. buvo suimtas ir nuteistas 25 m. laisvės atėmimo.

1973 m. grįžo į Kauną ir gyveno neregistrotas. 1977 m. buvo suimtas antrą kartą. Nuteistas 10 m. laisvės atėmimo ir 5 m. trėmimo. Bausmę atliko ypatingo režimo lageryje, o 1987 m. nutremtas į Chabarovo kraštą.

1988 m. grįžo į Kauną. Reabilituotas. Jokiai partijai nepriklauso. Vedės. Dukra Gražina 10 metų. 1989 m. su šeima lankėsi Jungtinėse Amerikose Valstijose ir Kanadoje.

JAV laisvės ir taikos komiteto 1981 m. apdovanotas tarptautine premija „Už laisvę ir taiką“.

Amerikos Baltų laisvės lyga B. Gajauskų kartu su Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių organizacija apdovanoto „1989 m. Laisvės lygos žymeniu“.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių Antrojo suvežiavimo išrinktas Tremtinių sąjungos Prezidentu.

● ● ●

Nepriklausomybė yra mūsų tikslas, dėl kurio kovojoje ir kovojaime. Nepriklausomoje demokratinėje valstybėje tauta visas dvaines ir fizines jėgas skiria savo gerovės kūrimui.

Galiama ginklu nugalėti tautą ir priversti ją paklusti, tačiau ji nebus nugalėta, jeigu jos dvasios nepavergs. Priešas nestojaus saugus, todėl jis stengsis parvergti tautos dvasią. Kova dėl tautos dvasios ilga.

Svetimieji mums atneše ir skiepijo illuzines komunizmo idėjas. Jos buvo priemonė pavergti tautos dvasią ir išlaikyti valdžią. Mūsų tautos dalelei pavynko iškieltyti šias illuzijas ir padaryti jas lengvu, tačiau nedorū pragyvenimo šaltiniu, kai didelė tautos dalis skurdo ir skursta.

Mūsų tautos dauguma nepriėmė tų illuzijų, todėl ilgus metus mus terorizavo. Mus išgądino. Mes priliome, bijojome protestuoti prieš neteisybę, bijojome reikalauti savo darbo vaisių. Mumis labai meistriškai manipuliavo, pasiteikę baimę. Mes baimomės kovos ir tapome dvasios vergais.

Nuo nepriklausomybės pre-
radimo tautos niekas neaukėjo, bet žalojo. Bažnyčią nuolino nuo tautos auklėjimo, o mokykla pavertė komunizmo illuzijų ir ateitimo skleidimo įstaiga.

Dabar, be materialinių gėrybių, labai trūksta ir dvasinių vertybų. Šiandien mes norime sukurti laisvą visuomenę, bet tokiai ją gali sukurti tik laisvos dvasios žmonės.

Būti laisvu nelengva. Šis turtas sunkiai įgyjamas. Laisvos dvasios žmogus bet kada turi daug ko atsakyti: geresnio gyvenimo, karjeros, o sunkiu išbandymo metu — laisvės ir gyvybės. Kalėjimai, koncentracijos stovyklos ir tremtis buvo sunkūs dvasinių savybių išbandymai. Kuo laisvesnės dvasios žmogus, tuo lengviau pakelia sunkumas.

Svetimieji atneše mums daug ydų, kurį turime ryžtingai atsikratyti. Siekdami laisvę, turime pasiteikti dvaines vertibes, kurios yra pagrindinė sąlyga greičiau pasiekti Nepriklausomybę.

Gimės 1925 m. kovo 13 d. Kėdainių apskr., Surviliškio valsč., Paberžės bažnytkaimyje, pradinės mokyklos mokytojo šeimoje. Iš šio bažnytkaimio 1863 m. kunigas Antanas Mackevičius išvedė dalį ginkluotus sukilėlius prieš Rusijos imperiją.

Tėvams persikėlus į Kėdainius, čia baigė pradinę ir 1945 m. vidurinę mokyklą. Iteikiant atestatus, „laisvanoriškai“ reikėjo pasirašyti padėkos laišką Stalinui. Vienintelis klasėje atsisakė pasirašyti.

1950 m. baigė Vilniaus universiteto teisės fakultetą. Baigęs paskyrimo negavo, kaip politiskai nepatikimas (taip buvo nurodyta charakteristikoje). Buvo primtas į advokatų kolegiją. Dirbo advokatu Kybartu, Vilkaviškio, o nuo 1953 m. Kauko juridinėje konsultacijoje.

1984 m. spalio 31 d. už valstybės saugumo komiteto tardytojo veiksmų kritiką (tardant naudojo psichinį smurtą) valstybės saugumo komitetui spaždiant, LTSR advokatų kolegi-

Gediminas DAMALAKAS

Laima Liucija ANDRIKIENĖ

JURBARKIEČIŲ INTERVIU SŪ KANDIDATE

Kokie, Jūsų nuomone, bilo gausi dabartinio Lietuvos parlamento bruožai, kurių turėtų vengti būsimasis?

Bilogiaus dabartinio parlamento bruožai: 1) nekompetentingumas, 2) aktyvumo stoka, 3) nesažiningumas (žiūréjimas į prezidiumą).

Pastarasis bruožas, manau, glaudžiai susiję su pirmuoju — kompetencijos stoka. O juk atiktu, kad jei deputatas, parlamento narių, neturi savo nuomones, tai tokį žmonių susibūrimas tam pačių jau nebe parlamente — aukčiausiaja valdžia, o paskui vedži nuolankiai einančių jam paklusnių ir atsidavusių... būriu.

Būsimieji parlamentarai turėtų būti žmonės be šių trūkumų. Naujajame parlamante norėčiau matyti štai ką: 2/3 deputatų nepartinių ir kitų (ne LKP) partijų atstovų, o Lietuvos Komunistų partiją atstovauja asmenybės, bet ne marionetės, paklusnai kilnojančios ranką.

Ko labiausiai trokštate Lietuvai ir jos žmonėms? Kokiu keiliu tai pasiekiama?

Manau, į šį klausimą geriausiai atsako Sajūdžio rinkiminės programos šūkis: „Laisvę ir nepriklausomybę Lietuvai!“. Tokios atelities linkiu visiems mums ir mūsų vaikams bei anūkams. Matau tik vieną tikslą, dėl kurio verta aukotis — atkurti Lietuvos valstybę, pripažintą pašaulę, teisinę ir demokratinę. Teišipildu šie mūsų siekiai ir troškimai!

Sieki to galima įvairiais būdais. Tačiau, manau, mums derėtų tai daryti nekrūvinu būdu. Parlamentinis keliais — tikrai išmintingiausias ir priimtiniausias mūsų situacijoje ir mūsų laikais.

Jei Jus išrinktų deputate, kaip atelyje įsivaizduojate bendravimą su savo rinkėjais?

LTSR Aukščiausioji Taryba — aukčiausia Respublikos valdžia, todėl ten dirbantys žmonės atstovaus ne atskiru rajonu, bet visos Lietuvos intere-

jos prezidiumo pirmininkui K. Lipeikai reikalaujant, buvo patalintas iš advokatų kolegijos.

1989 m. vasario 1 d. Tremtinių sąjungai tarpininkaujant ir teisėgumo ministrui P. Kurui pritarant, K. Lipeika labai ne norėliai grąžino į advokatų kolegiją advokatų Kauno juridinėje konsultacijoje.

Giminėje buvo daug tremtinių, todėl susikūrus Sajūdžiui, norėdamos padėti nekaltais nukentėjusims, įstojo į Lietuvos tremtinių sąjungą, dirba juridinį darbą.

Nei komjaunuoliu, nei partijos nariu nebuvo. Vedės. Žmonai gydytoja stomatologė. Dirba aukštąjį mokyklų poliklinikoje. Užaugino dukrą ir sūnų. Domisi menu, literatūra, muzika.

Jo siekis: tautos gėris ir diodybė. Tai įgyvendinti galima tik sukurus nepriklausomą, demokratinę, teisinę Lietuvos respubliką.

Gimus 1958 m. sausio 1 d. Druskininkuose, buvusių tremitinių šeimoje.

1975 m. su pagyrimu baigė Druskininkų vidurinę mokyklą.

1980 m. VVU ekonominės, berneretikos ir finansų fakulteta. Įgijusi ekonomistės matematikės specialybę, dirbo LZU ekonomikos mokslinio tyrimo institute.

1986 m. apgynė ekonominės mokslių kandidato disertaciją.

1988—1989 m. stažavosi Anglijoje, Mančesterio karalienės Viktorijos universitete, žemės ūkio katedroje.

Dabar yra Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojos padėjėja.

Politinėms partijoms nepriekiausio.

sitvarko į nedidellius (200—400 ha) kooperatinus arba valstiečių ūkius".

Parlamentinė veikla būtina, nes parlamentas — įstatymų su manymu, leidimo organas. O mums reikės gyventi pagal įstatymus, jei norime gyventi tiesinėje valstybėje.

Kalp žūrile į Bažnyčią, Sajūdį, partijas ir priešingu Jums pačių žmones!

Esu praktikuojanti katalikė. Lietuviai dvasinį atgimimą matau, kai veikiame visi kartu, su dvasiškais. Bažnyčiai reikia sudaryti visas sąlygas grąžinti lietuviui dvasingumą. Pakelti kaimo žmogaus dvasią, padėti atsitiesti girtaujantiems gali Bažnyčia.

Pritariu, kad mokyklose, tėvams pageidaujant, būtų dešto maityba.

I Sajūdžių žūriu teigiamai. Aktyviai dalyvauju visuose Sajūdžio renginiuose.

Esu nepartinė todėl, kad man nepriimtina Komunistų partijos veikla per visus mano 32 gyvenimo metus. Visas negandas, užgriuvusias Lietuvos žmones, mūsų dabartinių varganų egzistavimą aš didele dalimi rašau Komunistų partijos sąskaiton. Su nauja LKP, manau, galima eiti drauge į bendrą tikslą — į nepriklausomą Lietuvą, tačiau eiti šalia, o ne iš paskos partijai.

Priešingu pažiūrų žmones vertinu tolerantiškai. Manau, kai kiekvienas žmogus turi teisę turėti savo nuomones.

Idomiausiai ir reikšmingiausiai Jūsų gyvenimo momentai arba laikotarpiai.

Reikšmingiausias mano gyvenimo laikotarpis prasidėjo 1988 metų vasarą, kai miestų gatvėse ir aikštėse suplazdėjo trišpalvės, kai atgavome himną.

Reikšmingos ir prasmingesnes dienos, kai baigiau universitetą, kai gimi sūnus, kai apgyvnia disertaciją...

Idomiausiai metai buvo praeitis iki Anglijoje. Visiems rajono jauniems žmonėms palinkėtai tokios kelionės!

Ir paskutinis klausimas: kada atsities Lietuvio dvasia?

Tikrai tikiu, kad lietuvis bus savo dvasias atsities! Taip, mes būvome tremtiam, mušam, šaudomi, būvome persekiojami ir niekinami, tačiau nebuvome palūžę. Kai lietuvis bus savo žemės ūkininkas, tada ir atsigaus jo dvasia. Tikras lietuvis vis vėl bus blaivus, darbštus, sąžiningas, orus, išdidus. To ir linkiu mums visiems.

1990 m. vasaris

TREMINTINYS

4

KANDIDATŪ TRIBŪNA • KANDIDATŪ TRIBŪNA

Liudas DAMBRAUSKAS

Gimės 1921 m. balandžio 25 d. Ukmergės apskr., Pagriū vals., Kuronių km. ūkininko šeimoje. Ten 1934 m. baigė pradinę mokyklą.

Toliau mokytis leido dėdė prelatas Adomas Jakštėnas (Aleksandras Dambrauskas). Mokėsi Ukmergės, Šėtos ir Kėdainių gimnazijose. Pasterią baigė 1941 m. Po to studijavo Kauno Vytauto didžiojo Universiteto cheminės technologijos fakultete. Studijuodamas dirbo Kauно 8-osios gimnazijos mokytoju. 1945 m. už politinę veiklą buvo suimtas ir nuteistas. Sugrįžęs 1955 m. įsiderbino „Inkar“ guminos gaminių kombinate, darbininku, vėliau inži-

nieriumi technologu. Nuo 1956 m. spalio mėn. nedirbo, nes pāumėjo plaučių tuberkuliozė.

1960 m. vėl įsiderbino „Inkar“ kombinate inžinieriumi. Ten dirbdamas, 1962 m. baigė Visasajunginė Maskvos neakivaizdinė politechnikos institutą, išgydamas inžinieriaus technologo specialybę. Parengė technikos mokslo kandidato disertaciją ir 1969 m. apgynė Maskvos Lomonosovo vardo tiksliosios chemijos technologijos institute.

1973 m. buvo įsiskirtas Termoizoliacijos institute (Vilniuje) sintetinių rūšių laboratorijos vedėju, o 1977 m. jam suleiktas vyresniojo mokslinio bendradarbio vardas, kurio pareigose dirbo nuo 1979 m.

Institute dirbdamas, parėmė ir paskelbė per 50 mokslinių darbų ir gavo 21 išradimų autorinių liudijimų. Išradimai davė apie 1,5 milijono rublių ekonominį efektą.

1984 m. spalio 3 d. politiniai motyvais suimtas ir nuteistas. Grįžo iš lagerio 1987 m.

Politinę veiklą pradėjo Šėtos progimnazijoje. 1938 m. buvo pašalinės už atstovininkų veiklą. Mokydamasis Kėdainių, dalyvavo nelegalioje atstovininkų organizacijoje, o 1940 m. okupavus bolševikams, įsijungė į Kėdainių miesto ir gimnazijos rezistencinę sąjūdį. Dalyvavo Lietuvos Aktyvistų Fronto (LAF) judėjime.

Vokiečių okupacijos metais leido ir platino pogrindžio spaudą. Dalyvavo kataliku ir liaudi-

ninkų pogrindžio studentų ralejiuose, taigi — VLIK' o veikloje. 1943 m. buvo Lietuvos Katalikų Jaunimo sąjungos centro valdybos nariu. 1944 m., užėmus Raudonajai armijai Lietuvą, — vienas iš Lietuvos išlaisvinimo Tarybos (LIT'o) kūrėjų. 1945 m. už LIT'o veiklą buvo nuteistas sušaudyti (po 84 parų sušaudymas buvo pakeistas 10-čia metų lagerio).

1984 m. už TSRS konstitucijos kritiką ir memuarų rašymą nuteistas 3,5 metams griežto režimo lagerio ir 2 metams nutrėmimo.

Vedės, turi tris sūnus ir dukrą. Žmona ir dukra yra gydytojos. Sūnūs Vladas ir Gediminas pedagogai, o Saulius — Kalėjų rajono Sajūdžio Kalėjų tarybos atsakingasis sekretorius.

Politinės partijoms nepriklauso. Pensininkas. Yra parėmęs memuarus „Gyvenimo akmens“. Kniga šiuo metu „Vagos“ leidykloje rengiama spaudai.

• • •

1989 metai turtingi įvykių. Svarbiausieji — Vidurio Europos kraštų — TSRS marionetų populiariai demokratija ir visiškai nepriklausomybė. Demokratizuojantis Vidurio Europos valstybėms, atsiranda daugiau galimybių ir TSRS respublikoms tapti nepriklausomomis valstybėmis, ir net karinė perversmas kažin ar galėtų įstancią TSRS imperiją ligelbėti. Tada būtų dar skaudenis imperijos žlugimas, pareikalautų nereikalingų aukų ir sukomplikuotų sovietinių respublikų ir taip sun-

kias nacionalines bei teritorines problemas.

Dabartinėje politinėje situacijoje i Neprirklausomybė mums yra tik parlamentinis konstitucinis kelias. Neprirklausomybė — ne prekė, kurią galima įsigyti „per blačią“ Kremliaus specparduojuje, o ilgas politinis procesas.

Šiandien svarbiausias uždavinys — sukurti alykių vienintę politinės veiklos programą, paremtą objektivia tautiškumo, krikščioniškos dorovės ir socialinio teisingumo sinteze, formavusia istorijos vingiuose tautos samonę.

Neįsivalduoju geresnio Lietuvos žmonių gyvenimo be ekonominio savarankiškumo, o ekonominio savarankiškumo — be politinės Neprirklausomybės.

Nemenkintamas ekonominio savarankiškumo sprendžiant nepriklausomos valstybės socialinius klausimus, vis dėlto esu giliai įsitikinęs, kad svarbiausias tautos gyvybingumo, jos kūrybingumo laidas — Jos blaivumas, dvasinės bei moralinės vertybės. Tlk dvasinės tautos atgimimas gali būti rimta prieleda demokratijai, teisėtvarkai ir ekonomikai, pagrįstai socialiniu teisingumu. Todėl kuriant ateities valstybę, pirmiausia reikia skirti dėmesį žemėi, mokyklai ir Bažnyčiai.

Nieko nematau sunkaus ir didvyriško paskelbtį Neprirklausomybės atkūrimo aktą. Bet to akto teiginiams įgyvendinti reikės ir rizikos, ir šalta-kraujikumo, ir dideles politinės lėmianties. Manau, kad šie metai ekonomiškai mums bus dar suneksnai. Nesitiki, kad

Centras lengvai kapituliuos (nors taip audringai keičiantis politinės situacijai ir tokis stebeiklas galimas). Neatrod, kad mūsų atžvilgiu būtų panaudota visuotinė ekonominė blokada. Tai būtų kirtimas šakos, ant kurios sėdimas. Tačiau dalinei ekonominėi blokadai, dėl kurios gali atsirasti bedarbių, smukti pragyvenimo lygis, privalomė pasirengti.

Be abejonių, vienas svarbiausiai naujojo parlamento darbu — patvirtinti laikinąją konstituciją. Ji turės garantuoti demokratiką respubliką, kurios valdžios funkcijos bus griežtai susikirstytos — įstatymų leidžiamoji, įstatymų vykdymoji ir įstatymų teisinės priežiūros.

Sprendžiant respublikos socialinius klausimus, svarbu peržiūrėti pensijas, garantuoti visiems gyventojui sluokeniamas pragyvenimo minimumą. Šiandieninę politinę situaciją su jos dinamiškais pokyčiais įsivalduoju, kaip milžinišku greičiu skriejančių įstekinių traukinį. Svarbiausias uždavinys būsimieiams parlamentarams — laiku įstekti į lektinių traukinį. Per anksti įstekti — gali patenkpti po traukiniu, per vėlai — pasiliksi nepasiekęs tikslą.

I šiuos rinkimus žiūriu ne tik kaip į mūsų jaunos demokratijos lėbandymą, bet kaip į labai atsakingas politinės prieigas, nuo kurių atlikimo priklausys mūsų tautos ateitis. Norėčiau, kad į parlamentą patektų sažiningi žmonės, gyvento praktika įrodė profesinę kompetenciją, o ne vien mitinėmis kalbomis iškilių funkcionieriai.

Aleksandras Algirdas ABIŠALAS

parašą prieš Ignalinos AE rinkimo. Dalyvavo steigiant Sajūdžio grupę institute (1988 m. rugpjūčio mėn.). Buvo įsiskirtas į jos Tarybą.

Sajūdžio Seimo narys, Komisijos ryšiams su partijomis ir judėjimais narys. Buvo komisijos, parengusios Seimo Statutą, pirminkinas.

Nuo 1988 m. gruodžio mėn. yra Sajūdžio Kauno įgaliotinių susirinkimo seniūnas. Nuo 1990 m. Sajūdžio seimo seniūnas.

Politinės partijoms nepriklauso. Žmona Nijolė inžinierė. Sūnui Tadui 11 metų, Liudui — 6.

Ar tikrai Lietuvos nepriklausomybė — jau nebe problema? Taip. Bet tik žmonių protuose ir politinių jėgų deklaracijose. Norint ją paskelbti ir tuo labiau — pasiekti, reikės daug valios, išminties ir praktiko.

Šiuose rinkimuose dalyvauja dvi svarbiausios politinės jėgos — LKP ir Sajūdis. Kaip galima suprasti iš paskelbtų dokumentų ir komunistų lyderių kalbų, LKP orientuojasi į laips-

klausiojti Taryba čia nieko ne padarys. Ji turės leisti įstatymus, išlaikinančius žmogų ir stiprinančius Lietuvos valstybę. Ar Lietuva vėl bus pasaulio žemėlapje — priklauso tik nuo jos žmonių.

• ATSIMENU IR AŠ...

Tauragės „Šubertinė“. Vos tik mašina įsuko į kiemą, pasitikė stribai nusivarė mano draugus, o mane vidun įnešė kareiviai (tuu metu aš jau buvau pirmos gr. invalidas, negalėjau vaikščioti). Budinčiųjų kambaryje stribai mane nukirpo, ištergė nuogai ir, pažadėjė gražinti drabužius, kai iškratys, liepė eiti į kamery. Paaiškinau, kad nepa-

sužvėrėjusi sadistą Solodovniką ar Solodovnikovą, kuris kanindavęs kalinius ne tik tardydamas, bet ir šiaip sau, savo malonumui.

Liepos 13 d. iš Šubertinės mane išvežė į Vilniaus KGB Uždarę 30-oje kameroje. Tardymas tėsesi iki gruodžio mėn. Gruodžio 10—11 d. tame paciame pastate mūsų grupę teise „za izmieniu rodiny“. Teisėjavo Pabaltijo pasienio apygardos karinis tribunolas...

1971-ųjų vasarą teko ilgokai pagyventi Tauragėje. Su savo proteziniu vežimeliu išvažinėjau visas miesto gatves, atriedėjau ir apie Šubertinės. Ant langų kabėjo Baltos užuolaidėlės, kieme krykštavo vaikai. Galbūt jie net nežinojo, kad juos priglaudės pastatas — nebylus komunizmo statytojų siaubingų nusikaltimų liudininkas.

Balys DOVIDAVIČIUS

• PO TO, KAI RAŠĒME

„Tremtinio“ 15-ajame numerje išspausdintas G. Katino straipsnelis „Niekas neužmirštą“ atgaivino ir mano atsiminimus.

1951 m. birželio 21 naktį Skaudvilės saugumiečiai suėmė beveik visą miestelio pagrindinę grupę „Gedimino pilis“. Mus tardė Skaudvilės saugume, paskui nuvežė į

1990 m. vasaris

TREMINTINYS

5

Buvo ankstyvas 1946 metų rugėjo 13 dienos rytas. Su riukais ir keiksmis iš Lukiškių kalėjimo kamerų buvome vyte išvyti į kiemą ir surikioti į koloną, kuria apsupo didžiulis būrys kareiviu paruoštais automatais ir šunišmis. Sie, garsiai lodami, veržesi prie kalinių, o kareiviu laikomi už pavadėlių, staugte staugė iš šuniško pykčio. Kaliniai dar turėjo maišilių su kukliai savo manta, o aš neturėjau nieko, nes pustuštį maišą vakar buvau numetę kieme per generalinę kratą. Tada buvo išleisti į kiemą būriai kriminalinių, kurie su peiliais puolé mūsų žmones, mušé, atiminėjo maistą, daiktus. Kalėjimo vadovybė ir prižiūrėtojai žūrėjo ir kvatojosi arba ir patys padėdavo banditams mušti kalinius. Tada aš ir numečiau malšą.

Staugiančių šunų lydini dar miegančiomis Vilniaus gatvėmis pajudėjome link geležinkelio stoties. Koloną lydėjo mašinos su kulkosvaidžiais, parengtais šauti į kalinius. Buvo paskelbtas, kad žingenis į kairę, ar į dešinę — šūvis. Įjome nusimine, gal paskutinį kartą matydami tekančios saulės apžiūstus Vilnius bokštus.

Geležinkelio stotyje buvome suklupdyti ant kelio prie ilgo sėstato gyvulinų vagonų. Paskui patikrino ir sugrūdo po 40 žmonių į vagoną. Jo viename gale buvo gultai, pelubėje mažytis langelis, apralzgytas spylgiuota viela. Nieko nelaukdama, užsiėmiant vietą ant gulto. Šalia įsitaisė ir vienas ruselis kriminalistas, buvęs Kauno balsuvys J. Mūsų vagone daugiausia buvo jauni vyrai iš Marijampolės ir iš Kauno kalėjimo. Kai kuriuos pažinau. Tai broliai zapyškėnai Povilaičiai, Baltrušaitis, Kazlauskas, Paniušis, Mikalauskas nuo Šunskų, keli vyrai iš Dzūkijos. Visi politiniai kaliniai, dažniausiai nuteisti po 10 metų pagal 58 strapsni.

Gulty daugiau nebuvo, todėl išliems teko išsitaisyti ant grindų — kas po gultais, kas toliau, susispaudę kaip silkes statinėje. Vagono durys užsitrinkė, o pro vienintelį langelį mažai teprasisverbė šviesos, todėl buvo prieplanda, ir toliau esančiuju beveik nematėme. Tik buvo girdėti, kaip šlykščiai keikdamasis, aplink vagoną lakstė sargybiniai. Netiketai giorgždėdamos atsidarė durys ir į vagoną išsoko seržantas su kareiviu. Ranekose jie turėjo didokus medinius plaktukus (tokius, kaip skardininkai lygina skardą). Mus sugrūdo į vieną vagono galą ir liepė po du greitai eiti į kitą. Praeinancius skalčiavio ir daužė plaktukais, dažniausiai į pečius, į nugarą. Vieni tu smūgiu gaudavo daugiau, kiti su spėdavo paspruktis. Paskui „rinko“ seniūnai. Jis turės prižiū-

réti, kad būtų tvarka, kad niekas nemégintų bėgti, dalytu maistą. Balsuvys iš Kauno pradėjo kalbėti rusiškai, tai jis ir paskyrė seniūnu, po to su juo kažką pašnibždomis pasitarė ir išejo. Paskui vėl buvo atidarytos durys ir įjesta viena kitas kepalukas duonos ir sūdytų žuvų. Seniūnui liepė visa tai padalyti. Žmonės pradėjo prašyti vandens, bet atsakas buvo šlyktus keiksmas ir užtrenkto durys. Duonos kiekvienam teko maždaug po 300 gramų, šlapios kaip molis. Peilių nebuvvo, duoną pjaustėme siūlu. Žuvu teko kiekvienam po vieną, bet kaž-

čalta, skaudėjo sumuštas pėčius, gerai, kad dar liko paltas, tai įsisupau į ji. Kiti, ką turejo, užsimetė. Išgirsime atidarančius — spėsime rūbus nusimes. Snaudėm zuikio miegu.

Jau buvo išaušę, kai per langelį pamačiau, jog aplinkos vaizdas keičiasi. Nesimatė gražių viensėdių, pravažiavome pro apskurusi kaimelį, pamačiau apšepusius žmones, apleistus laukus. Supratau, jog važiuojame jau per „plačią tévynę“. Po kurio laiko traukinys pradėjo lėtinti greitį ir sunstojo nedidelėje apskurusioje stotelėje. Nusimetėme visus rū-

vome alkani, bet žuvų niekas nevalgė, o duoną čiulpėme, norėdami nors truputėliu numalšinti tą baisų troškulį, kuris pradėjo daugiau kankinti, negu alkis. Per langelį mačiau, kaip kareiviai mainikavo su vietiniuose gyventojais įvairiai daiktai, kuriuos buvo atėmę iš kalinių, kaip viešai gérė samagoną, iškeistą į daiktus. Girti sargybiniai siautėjo visame įseliono baraku. Pamatėme dideli žemės plotą, aptvertą aukšta dviguba basliu ir spylgiuotos vielos tvora su bokšteliais ir ginkluotais sargybiniais. Zonoje buvo daug ilgų barakų, kurie vieni nuo kitų grupėmis buvo atitverti spylgiuotomis vielomis lyg kokie gardai. Viename iš tokiu gardu prie tvoros stovinčio didelis apiplyšusi pusnuogiu vyrų ir moterų būrys, gal kokie 200–300. Kitame — pulkas per miurus vyrų. Mus atvedė prie keturių barakų, apgyvendino kiekvienam po 200 žmonių, t. y. po 5 vagonus. Barakai suresti iš apvalių rastų, lubos iš karčių, iš kurių kuojo samanos. Vienos durys, viršuje pora nedideliai langeliai su grotomis, ištisiniai dviejų aukštų gultai. Baisiai neišvaru. Mums pasakė, jog štandien jokio maisto negausime, nes turėjome jį gauti vagonuose. Jautėme baisų alkį. Jau buvo pradėjė temti, pasirinkę vietas, vienas prie kito gulėme ant tų gulty. Staiga pailtau, jog ant manęs lyg koks lietus lyja. Per veidą, rankas pradėjo lakaityti kažkokie gyviai ir skaudžiai kandžioti. Jų buvo šimtai, tūkstančiai. Mūstėsi ir mano kaimynai. Blakės! Braukiau jas nuo veido, nuo rankų, bet jos lindo po rūbus, kandžiojo visą kūną, supratome, kad poilsio nebus. Barako durys buvo neužsklestantos, todėl sulindos nemažai vagių, kurie tamsoje šlaužojo per gulinčius kūnus ir, radę maišelį su kokiu daiktu, plėsė į save. Tai vienoje, tai kitoje vietoje tamsoje vyko grumtynės, girdėjos keiksmių, dejanės. Ir taip visą naktį, kol, pradėjus aušti, pranoko vagys, sumažėjo blakių, kurios, prisigėrusios kraują, sulindos į plyšius. Kol valgėme pusryčius, mūsų barake šeimininkavo vagys. Užvire mūs. Subėgo prižiūrėtojai ir karininkai. Ir kituose barakuose buvo mušami plėšikai, kol buvo išvytas paskutinis vagis iš barako. Po to juos nukelė į kitą zoną, mes likome vieni. Daugiau vagys nedrėjo pas mus ateiti.

Po dviejų savaičių karantino mūsų etapą išskaidė po Listvynių lagpunktus. Cia prasidėjo mūsų katorga. Daug su mumis važiavusiu amžiams liko nežinomuoje taigos kapuose, kitų kūnai buvo išmesti į pelkes, juos sudraskė laukiniai žvėry. Daug vyru negrižo į Lietuvos žemę iš tryliktojo vagono.

Alfonas STABINGIS

TRYLIKTASIS VAGONAS

Kas jspėjo: „Nevalgykite, vyrai, silkių, vandens nėra. Galą gausite...“ Pasigirdo švilpukas, ir įselonas pajudėjo. „Sadiev, Lietuvai! Giedame Lietuvos himnā.“

Susėdome valgyti. Prarijome tuos gabaliukus duonos ir dar alkanesni pasijutome. Žuvies nevalgau. Kiti neiškentė, privalgė tų sūrių žuvų, o po to pajuto neapsakomą troškulį. Vandens nebuvo né lašo, žmonės kentė baisų troškulį.

Įselonas dunksėjo tollyn, supratome, jog mus veža Latvijos link. Jau buvo naktis. Staiga traukinys sustojo, vagono stogais pradėjo bėginti kareiviai. Paskui su trenksmu atsidarė vagono durys, ir vėl patikrinimas su plaktukais. Paskui liepė nuogai nusirengti ir viską sumesti ant grindų. Sargybiniai buvo gerti. Susirinkę kas geresnio, duris užsitrinkė, ir buvo girdėti tik sumuštų dejavimas iš trokštančių aimanos. Nuogam

bus ir „Adomo kostiumais“ laukėme, kas bus toliau. Vėl buvome suvaryti į vieną vagono galą, tikrintojai vėl mus vaikė į vieno vagono galą į kitą ir daužė plaktukais. Kai kurie, norėdami išsvengti smūgių, kabinosi vienas ant kito ir taip lėkė jodami į vieno galą į kitą, kad sargybiniai nespėtų suduoti. Kai kas parkrisdavo ant grindų ir šaukdavo kitų tripiamas. O prie durų stovėjo enkavedintai, kvatojosi ir rékė: „Muš faistus...“ Paskui pašaukė vieną šakietį, kuris turėjo graži, iš namuose austos medžiagos siūtą kostiumėli. Liepė tą savo kostiumą atiduoti mūsų rusui. Kai šis nesutiko, pradėjo plaktukais jį mušti per padus, per kulinis. Iš baisaus skausmo vakinės raitės ant grindų gyvilio balsu rėkė, bet kostumo neatidavė. Pagaliau jie išėjo, vėl įmetė kiek duonos ir sūdytų žuvų. Vandens vėl nedavė. Bu-

matėme vien tik miškus, petkes, kai kur matėsi ilgi pastatai aptverti aukštomas tvoromis su bokšteliais, supratau, jog tai lajerai.

Gruodžio 8 dienos ryta su stojome Veslianos stotelėje (Komijos ATSR). Subruzdo sargybiniai ir, bégiodami nuo vagono prie vagono, šukavo greičiau rengtis ir susirinkti daiktus. Išlipė net apžilbome nuo šviesos ir balto sniego. Šaltis buvo nedidelis. Kai pamatėme ir kitų vagonų kalinius, tiesiog apėmė siaubas: kas vienmarški, nis tik su baltomis apatinėmis, kas basas, kojas apsisukę skudurais, kas kruvinu veidu. Aplink šimrinėjo pusgirčiai sargybiniai, jau savo milines pasikeitė mūsų kailinukais. Iš kai kurių vagonų tempė negyvėlius ir guldė šalia kolonus. Moterys liko vagonuose, jas išvežė į kitą vieta.

Mus priėmė lagerio viršininkas.

Du kryžiai

ké, tarsi nujaudama, kad su giminėje atsiuveikina amžinali. Taip ir įvyko, jai nebuvo lemsta gržti, ji liko gulėti šaltoje Irkutsko žemėje.

Po devynerų metų gimtinėje paliktą kryžių radome apgalėtiną. Mūsų laukdamas, jis pasvirio, apsamanojo, aplink jau ne gėlės žydėjo, o piktžolės žolė. Ir vėl mes prie jo suklupome, tik mūsų tarpe nebuvo senelės. Deja, gimtinė nesvetingai priėmė savo valkus. Vėl teko ją palikti su ne mažiau skaudama širdimi ir apsigyventi kitame Lietuvos kampelyje. Išvažiuodami sudegino-

me mūsų varganą senajį kryžių, kad jis nebūtų sumintas kolūkio ir laikinų gyventojų apliestoje žemėje... Tai buvo mūsų kancios, Tévynės ilgesio ir padėkos aukuras.

Praėjus trišešimt šešeriems metams, išvykau leškoti antrojo kryžiaus. Nukeliauome iš Lietuvos trise, tikėdamiesi pasivežti savo artimųjų palalkus. Mano pateškų orientyras buvo vienintelė sena nuotrauka ir kapą juoslančios tvorelės, tačiau nuskubėjus į kapines, teko nusivilti, nes tvorelės nebuvo... Visi pasimečiai. Kapines radome labai aplieistas. Jos

neaptvertos, mindomas ir niokojamos laisvalai besiganančių gyvulių, iš trijų pusų apsuptyos arimo, kuriame riaumojo galėti traktoriai. Kitų kryžių likę tik stulpai, be skersinių, kiti — nuvirš į žolę, krūva apdegusiai ir aptrūnijusių tvorelių, kryžių likučių. Vos ižlūrimi kauburėliai — toks nykus tremtinį — Sibiro vergų, piekuo nekalų valkų ir senelių kapų valžias.

Verkiau, meldžiausi, maldau Dievą atvesti, mane prie senelės kauburėlio... Ir buvan išklausyta. Atidžiai apžiūrėdama parkitusius kryžius, vienam pastebėjau rombo formos pagilimą ir tada visai aiškiai prisiminiavau, kad prie senelės kapo kryžiaus buvo pritvirtintas kryželis nuo jos rožančiaus.

Didžiulis maumedžio kryžius gruovo nudeges, o šalia jo — kauburėlis. Didelio ir sunkaus kryžiaus neįstengta pakelti. Tai gali kryžius parodė senelės kapą.

Buvome manę, iškašę palaikus, kryžius sudeginti, bet nuprendėme kitaip. Užkasdamis duobes, pastatėme kryžius į pirmykštės vietas ir pritvirtinome lenteles su užrašais, kad 1989 m. šių tremtinį palaikei grįžti į Lietuvą.

Išskokime kryžių — mūsų praeities liudininkų neaprépiamose Sibiro platybėse, gabenkime namo brangių artimųjų kaulelius, statykime naujus kryžius, kiekime dvasia aukštyn!

Eugenija MACKEVICIENE

Gyvenimo verpetuose

Visas Skaudvilės valsčiaus Puželių kaimas dar miegojo. Tik nenuoramos lauktingalos tarsi norėjo su manimi atsisveikinti. 1949 m. birželio 12 d., 4 val. ryto, kareiviai ir stribai pasibėdė į mūsų nedidelęs trobelės duris, prikėlė mane, įsakė apsi- rengti ir nusivare į Skaudvilės saugumą. Lietuvės leitenantas, bjaurai plūsdamas, klausinėjo apie kaimynus, pažistamus. Kai nieko nepasakiau, spardė mane, keikė. Cia išlaikė iki 16 val. Tada atvažiavo juoda mašina ir nuvėžė į Tauragės Subertinę (Suberto namo rūsys). Išrengė, palikdami visiškai nuogą. Stribai šaipėsi iš manęs, tyčiojosi. Sunku dabar net jisivaizduoti, kaip jie mokėjo niekinti. Läkštę drabužius, leido apsi- rengti ir nuvedė į kamерą, kur jau buvo Ona. Tverijonaitė-Ivanauskienė ir Bronė Bandzinaitė nuo Batakių. Vaigysti duodavo pusryčiams: duonos gabaliuką ir arbatas, pietums — lėkštę skystos sriubos ir silkės galvą, o vakarienėje apie 200 g. kosoës. Vandens atsigerti ir nusiprausti per dieną pusé litro, o po silkės taip norejosi geri.

Tardė naktimis. Mušė, kiek norėjo. Po keletos dienų sunkevžiumi vežė į Vilniaus saugumą, užmetę brezenta. Ant dugno buvo pamesta šlapio šieno. Greta po brezentu tūnojo kažkokis vyriškis, kurio ranką pri- rakinio prie mano rankos, bet mes nematėme vienas kito. Pas, kui jį kažkur nuvedė. Į Vilniaus saugumą mane lydėjo du stribai, iš kurių viena buvo pažistama — Vacys Orlovas iš Adanavos, Skaudvilės stribas. Papräšiau jo, kad praneštų mamai, kur at. Vėliau paaiškėjo, kad nepranešė nieko. Jis dejos nepažistąs manęs.

Prasidėjo tardymai. Prižiūrėtojai atidaro „kormušką“ ir sako: „Na V“. Prieinu prie durų, pasakau pavarde: Vensku Zofija. Įsako išeiti. Grįžus, vos spėjti atsigulti, vėl kviečia į tardymą. Tardė Biriukovas. Laibai mušė: į smakrą, į veidą su kumštiniu iki kraujų. Duoda kraują nusišluostyt su laikraščiu. Bliuskutė apsiplė kraują. Vėl muša. Kai kada pasikviečia du žaliukus virus, kurie nusiveda į kitą kambarį, paguldo ant q̄zuolinio suolo, uždeda šlapią antklodę ir muša su bžūnu, kiek jiems patinka. Iš karto skauda, o paskui pasidaro tamsu ir smūgių nesijačia. Jei, pradėtu dejuoti, muša per burną. Stiprus smūgias tiki krenta ant bejėgės mergaitės. Kiek tų smūgių, priklauso nuo tardymo malonės. Taip bžūnais kaipo keturias naktis. Kai pirma kartą vedė į egzekucijos kambarį, buvo ramiaus, neu nėžinojaus, ko ten veda. O paskui širdis drebėdavo. Dieną miego. Neleidžia. Išmokau miegoti stovėdama, net vaikščiodama. Po to tardė Venskevičius, kuris megė mušti į pasmakrę, per veida, per ausis, raudavo plaukus, nutvėrės už plaukų galvą mušdavo į žemę. Visi tardytojai bjauriausiai keikdavo savo aukas. Nesiégdijo. Šlykščiausiu žodžiu né prieš mergaitės. O kiek teko girdėti šaukiant pagalbos, valtojant iš įvairių tar-dymo kambarių. Kas praėjo per saugumiečių rankas, praėjo visa pragara. Jeigu yra pragaras, tai jį sukūrė saugumieciai.

1950 m. liepos 10 d. nuo ankstaus ryto iki vėlaus vakaro juodomis mašinomis iš Lukiskių kalėjimo vežė žmones į specia-

liai paruoštus prekinius vagonus, apraizgytus spygliuotomis vielomis. Vagonų buvo daugybė. Kalbėjo, kad išveža 5000 kalinių. Vakare apie 10 val. traukinys pajudėjo rytų link. Vagonuose giedojė: „Marija, Marija“, „Lietuva, tévyne mūsų“. Pro vagono plyši matėme moterį, kuri, iš skausmo grąžydama rankas, peržegnojo traukinį... Mane nuteisė 25 metams lagerio, 5 metams bė teisių ir 5 metams trémimą.

Atvežė į Novosibirsko persiuntimo punktą. Pietums davė duonos ir lapienės, kuri atrodė skaniausia už visas iki tol valgytas sriubas. Buvome išbaudėję. Naktį žmonės pradėjo viduriuoti, vėmti, nualpdavo. Prie „paratės“ susidare ellės. Mane ir keletą merginų pasiuntė į virtuvę padėti virėjoms. Pamatėme kažkokius kaulus sumesa. Pasirodė, kad tai arklių galvos. Jų mėsa déjo į sriubą. Pirmą kartą valgiau arklienos. Bet ne paskutinį.

Kasėm kanalus. Cia sutikau Rumšą iš Jakutiškės. Jam tardymam išsukinėjo pirkstus. Su manim buvo jo duktė Zosė Rumšaitė.

Po keleto dienų vėl specialiai paruoštuose prekiniuose vagonuose iš Novosibirsko mus nuvėžė į Talšeto Oziorago (lageriai osobovo rezimai) persiuntimą. Cia susitikau išeinanti į laisvę (trėmimą) Martyną Germanavičių, buvusį Lietuvos karininką, senuką nuo Nedzingės Viktorą Vardonį, o kai nugarė plauti kareivinių, kieme sutikau buvusį Kidilių progimnazijos mokytoją Kestutį Balčiūnį, kasantį šulinį ir kt. Iš čia po keleto dienų išvežė į 029 koloną. Tai buvo invalidų kolona. Ant krūtinės ir nugaros prisiuvi numerij AU979. Kirtome mišką. Dirbome po 12 val. per parą. Iki kirtavietės 9 km, nuėjimui ir parėjimui dar apie 4 val. Prie vartų kratydavo. Lydėdavo kareiviai, ginkluoti automatais, su šunimis. Prie vartų perspėdavo — nesidairyti, nelabėti. Žingsnis į kaire ar į dešinę — šaus be perspėjimo. Jei sargybai kas nepatiko, liepė davo sėstis į balą, keltis, vėl sėstis, kol jiems nusibodavo. Slapios moterys turėjo dirbtis sunkiausius darbus. Maistas — vos gyvybei palaikyti. Reikėjo padaryti normą. Jei jos neįvykdai, duoda „strafnojų pa-jok“, tai lėkštę skystos sriubos ir 200 gramų duonos. Vasarą karėta. Pjauna „muška“ (mažos muselės), žiemą šala iki 40–50° žalčio. Atvežti pietūs į mišką sušaldavo. Drabužiai — šimtasiūlės, apavas — brezentiniai batai. Moterys nušaldavo kojas. Kai pasiskundėm komisijai, et-sakė: „Mums jūsų darbo nereikiaria. Mes jus kankinam“. Tačiau ir darbas rūpėjo...

Susirgau apendicitu, tada mane siuntė į ligoninę. Iki treukinio vežė su arkliu, lydėjo du ginkluoti sargybiniai su šunimis. Skausmas didelis. Vargais negalais įsiropščia į prekinį vagoną, pasimeiciav savo ryšliuką po galvą ir atsiguliančiai nešvarių grindų, o sargybiniai atsisėdo ant suolo. Atvežė į Čiuksos stotį. Cia laukė kiti sargybiniai su paruoštais automatais ir nuvėžė mane į 040 koloną, kurią vadino moterų ligonine. Apžiūréjo kalinę gydytoja: apendicitas trūkės. Operavo terapeutė, nes chirurgės nebuvavo. Ištvėria.

Po kurio laiko vėl į koloną,

kur rovėm kelmus. Moterys silpnos, o normos didelės. Jei neįvykdome, gaunam „strafnojų pojok“. Dar labiau nusilpau. Pervežė į 023 koloną, kurioje vėl kertam mišką.

Kartą brigadininkė įsakė užkurti laužus sargybiniams pasišildyti, nors jie buvo su šiltais kailiniais, apsiavę veltiniais. Prikertu malką, nunešu, kur stovi sargybiniai, o jų koks 10—12. Malkos žalias, sniego iki pažastų. Kol paskutiniams užkuriu, prieina nemažai laiko. Ta karta paskutinis sargybinis buvo azijatas. Labai supyk, kad jam paskutiniams užkuriu laužą, pradėjo mane keikti ir grasinti nušauti. Jam aiškinasi, kad visiems iš karto negaliu užkurti, jis der labiau įsituto, atstatė automatą šaukdamas: „Ja tebia zastreliu“. Zmogaus gyvybę ten nebuvu vertinama. Laimel, pamatė brigadininkė ir mane pakėtė kita kaline. Paskui reikėjo saugotis, kad nenušautu, ir elti moterų kolonos viduryje.

Kartą, bėgdama nuo griuvančio medžio, parvirkau. Greitai gulėjo nuleistų medžių kamienai. Ant jų ir pakibo užgriuves medis. Tiki šakomis mane prislegė. O prisimenu, mano brigados draugelį ukrainietį, po mėnesio turėjusiai išlelti į laisvę, panašus atvejis buvo lemingas. Aplink darbavietę buvo susmaigystos lentelės su užrašais „Zapretnaja zona“. Išėjus už tos linijos, žaudavo. Taip buvo ir tą syki. Ukrainietė, jauna mergaitė, besitraukdama nuo griuvančio medžio, puse puse kuno atsidurė už linijos. Pasiširdo automato serija. Mergaitė krito negyva. Sargybiniai pradėjo žaudyti virš mūsų galvų, liepdami gultis. Taip šaltyje, sniege, gulėjome, kol atvyko kolonus viršininkai. Kai aš kinome, kaip tai atsitiko, kolo nos viršininkas atsakė: „Jūsų niekas nelaikusia. Tai pabėgimas“. Kalynis beteisis. Sargybinis, nušovės mergaitę, buvo pa-keltais laipsniu, gavo 10 parų autostogų ir piniginę premiją.

Dažnai maitindavo pastipusią paršų mėsa, neretai — sriuboje plaukiojo kirmėlės. Panašiai buvo visose kolonose.

Cia būdama, pradėjau susirašinėti su savo dabartiniu vyru Kestučiu Balčiūnui, dirbusiu felceriu Nevelsko ligoninėje.

Iš Talšeto trasos visą 023 koloną pervežė į Marijinsko lagerius. Patokam į Orlovo Rozovo ketvirtą lagpunktą, kur dirbome žemės ūkio darbus. Išmokau staliaus amato. Salygos čia buvo žiaurios, maistas blaugas, barakai aplūžę, žemėje, saliti, kuro nebuvuo. Iš čia išvežė į Suslovo lagerį, iš kurio 1957 m. belandžio mén. išleido į laisvę, bet į Lietuvą neleido. Nuvykau į Krasnojarsko kraštą. Bolšoj Ungut gyvenvietę, kur sukuriau šeimą. Iš čia persikėliau į Krasnojarską, o 1962 m. gržome į Lietuvą įau penkiesė: aš, vyras, sūnus Kestutis, dukte Danguolė ir vyro mama, Antanina Balčiūnienė.

Savo kelyje sutikau daug pui-kių žmonių. Tai B. Palubeckis, V. Augustinavičiūtė, B. Kalvaitytė, M. Giedriūnaitė, gene-rolo Ladygos žmona Ladygienė ir kiti.

O dabar džiaugiuos, kad plazda trispalvė, skamba Lietuvos himnas. Tegul jaunimas sužino mūsų vargus, tegul mokosi iš jų.

Zofija Danutė

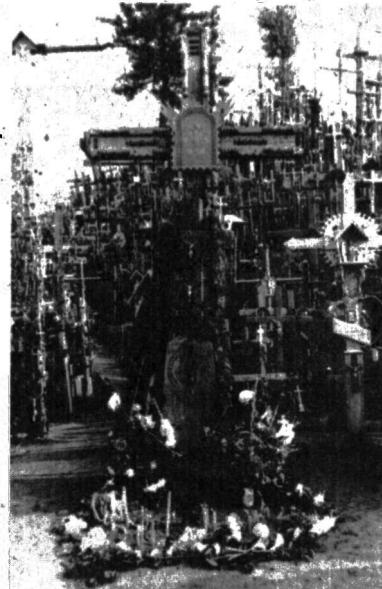
VENSKUTĖ-BALČIŪNIENĖ

Nepamirštami susitikimai

● Pernai vasarą pirmą kartą po ilgo nesimaiymo susitiko 1944 m. Lietuvos tremtiniai, grįžusieji iš Irkutsko sri., Tulūno rajono. Per 300 žmonių, pasimeinde Šeduvo bažnyčioje, sugužėjo pas Irene ir Juozą Abramavičius. Jaukioja jų sodyboje nuaidėjo atsiminimų akimirkos ir nutarimas — po metų vėl susiburti. O rudens sulaukus, bemaž trečdalį žio būrio Kryžų kalne pastatė tremties atminimo 40-metis proga kryžių. Meškučių parapijos kieboneis ji pašventino.

Vytautas MOSTEIKAI

J. MILAŠIAUS nuotraukos

● TÉVIŠKĖS ZAIZDOS ● TÉVIŠKĖS ZAIZDOS ●

Kad istorija nepamirštų

Komisijai, išriantai Raudonosios armijos ir sėrių nusikaltimui

gyvenantis Druskininkuose. Jis spėjo paaišlepti tvarte tarp gyvulių ir išliko gyvas. Tarp susiaudytų buvo ir mano brolis Soltanas Metys, gim. 1918 m. Tada jam buvo 26 m.

Mano mama visa tai matė pro langą. Brolis buvo peršautas į koją ir bėgo. Paskui peršovė pilvą. Kai jis vežė ratuose, ilgai buvo gyvas ir balsiai dejava, šaukė. Aš tada gyvėnau pas vyro tėvus Ignalinoje.

Mūsų ūkis buvo nedidelis, tik 16 ha Lepšiškių km. Tėvas jau buvo miręs 1938 m., ūkyje liko tik mama su seseria. Jų neišvežė, nes niekas iš kaimynų neišdavė, kad brolis buvo susiaudytas. Vieno tik Jociūs lavoną pasisekė artimiesiems pavogti ir palaidoti šventoriuje. Ir dabar jis paminklas stovi su nuotrauka.

Tikslesniu žinių gali suteikti žmonės iš tų kaimų. Aš sergu ir ateiti negaliu.

Visa

tais

gali

paliudyti mano

svalinės Jonaitis Antanas, dabar

Pranė UNGUREVIČIENE

žyvruodubę prisiminus

Karo metais, besimokydami Ukmergės raj. Želvos vid. monykoje, vis pildavome prie langų žūrėti, kaip laidoja miškiniaus. Per savaitę į miestelį priveždavo nemažai nužudyti Lietuvos partizanų ir palikdavo malkinėse iki trečiadienio.

Trečiadieniais, turgaus dienomis, suguldydavo juos aikštėje paniekinančiai atsagstyti. Užtempdavo ant kalnuko, kad geriau būtų matyti. Žiaurusis partorgas tribūnoje šaukdavo, kad tai buvę banditai, grasinėdavo ju giminėmis ir gyviesiems rezistentams.

Zyvruodubę buvo priešais monykoje langus. Išniekintuosis atveždavo vežimais, išversdavo ir užkapstydavo. Kartą maniau, kaip per miestelio grin-

dinį vilko laidoti nužudyti valkiniai. Pririštas prie vežimo jo kūnas bejgliškai šliaužė akmenimis paskui virvę... Nors ir buvo rizikinga, bet vakarais bėgdavome prie kapinyno, ir žyvru užpildavome kyšančias užkastus rankas, kojas.

Linkėčiau, kad dabar besimokantieji šlojo monykoje žinotų miestelio praeitį. Represijos buvo įbauginę vietinius, todėl duobėje ilgokai mėtes kaulai. Dabar jis užlygintas. Gal čia tebeguli fauriausis mūsų jaunuolių palaiktai? Niekas neturi likti abejingas timis, kurie žuvo gindami Tėvynę ir net po mirties buvo žiauriausiai išniekinti.

Janina BUTKUTĖ

1990 m. vasaris

TREMINTINYS

7

Pranas SKEIVERIS

Sausio 11 d. mirė Pranas SKEIVERIS, Andriaus, Lietuvos tremtinų sajungos Panevėžio skyriaus pirmininkas. Iki pat pasurtiniųjų savo dienų aktyviai dalyvavo tautos Atgimime.

Gimė 1928 m. Panevėžio apsk., netoli Miežiškių, Kunugalio kaimo, žemdirbių ūžimoje. Studijavo Kauno veterinarijos akademijoje.

1949 m. Skeiveris žinomą buvo kėsinamas ištremti, bet atsirado geru žmonių, kurie išgelbėjo. Tiki berniuką surado akademijos ir vežė. Jaunuolis su draugu išlaikė vagono grindis ir pabėgo. Jis gaudė, žaudė, bet nesuradė tamšią naktį Balterių sijos peikės. Pėčias parėjo į Lietuvą, susiūtarkė dokumentus ir dirbo pagal specialybę Anykščių rajone.

Paaikšėjus asmenybai, buvo nu teistas 25 m. ir išvežtas į Kingyo lagerius. Tada ten vyko politinių kalinų sukilimas, kuriam jis aktyviai dalyvavo. Vėliau buvo išvežtas

į Telzeto lagerius, o iš ten — į Mordoviją.

Bausmės terminui baigiantis, buvo parvezitas į Vilnių ir siūloma bendradarbiauti su KGB. Pranas atsisakė, todėl buvo sugražintas į Mordovijos lagerius.

1967 m. grįžo į Lietuvą. Baigė Panevėžio politechnikumo vakarinį skyrių ir Igijo statybininko specialybę. Dėrbo Parodomajame statybos traste saugumo technikos inžinieriumi, sukurė žemą.

Pranas Skeiveris lig pasurtiniés savo gyvenimo akimirkės žadino taurą ir visomis išgalėmis kovojo už Lietuvos laisvę.

Netekomo tikro patrioto, nuožirdaus draugo, ryžtingo kovotojo už Nepriklausomybę.

Šviesus Prano SKEIVERIO etminimas visada liks su mumis, mūsy valky ir anūkų atminimyje, mūsy Tautos istorijoje.

Tremtinų sajungos
Panevėžio skyriaus taryba

ATSILIEPKITE!

Vladas ZIUKAS, g. 1911 m. Anykščių raj., Andrioniškio apskr., Seideikių km. Suimtas 1944 m. iš Surdegio durpyno. Iki 1948 m. gaudavo laislus iš Severo Kazachstano srt., Sovietaus raj., Smirnovo km. Zinančiu apie jo likimą ieško DA-CIULIAI, Panevėžys, Tulpiai 20—24.

Bronius RAGALIAUSKAS, Prano, g. 1924 m. Raseinių apsk., Betyga-los valsč., Vilaičių km. Nuteistas 10 metų, iševeztas į Magadaną sritį. Mirė 1949 m. Zinančiu apie jo likimą ieško Irena RACKIENĖ, Kaunas, Spynų 3—3.

Jonas LAPUNSKAS, Petras, g. 1921 m. Kauno apskr., Rumšiškių valsč., Uogintų km. 1936 m. persikelė į Kauną. Brolių J. Labunkus dirbo J. Janonio popierieus fabrike. Suimtas 1944 m. rugpjūtyje. Kalėjo bunkeriuose, vasarnamiuose, Garliavos, Kauno kalėjime. Nuteisė 10-čiai metų. Kaip politinių kalinų išėjė, tolesnis likimas nežinomas. Zinančiu apie jo likimą ieško sesuo Elena CVILIKIENĖ, 233035 Kaunas, Žerėnu 17—30, tel. 74 21 19.

Albertas ŠLEŽAS, Vinco, g. 1908 m., mokytojas. Suimtas 1941 06 14 Užventyje. Mirė 1942 01 31 Kraslage. Zinančiu apie mirties aplinkybes ar palaidojimo vieta ieško Gediminas JATULIS 235409 Šiauliai, Statybininkų 5—63.

Vincas GVAZDINSKAS, Juozas, g. 1898 m. Buvių žurnalistas. Iš Kauno ištremtas 1941 m. birželio 14 d. Manoma, kad 1942 m. mirė Archangelsko sritijoje. Apie jį žinių laukia Gina GVAZDINSKAITE, 233010 Kaunas, Basanavičiaus 56—13.

Albinas ZABLOCKAS, Vinco, g. 1933 02 04. Kalėjo Karagandos lagerje, čia ir mirė. Zinančiu apie jo likimą ieško Bronė MORKŪNĖ, Kaunas, Prancūzų 88—1, tel. 74 30 18.

Liuda PLIOTERIENĖ, Tado, g. 1890 m., ir jos sūnus Steponas PLIOTERIS, Albino, g. 1924 m. Gyveno Skuodo raj., Viženčių kaimo. 1951 10 13 ištremti į Krasnojarsko kraštą. Tremtyje mirė L. Plioterienė, S. Plioteris vedė rusų fautybės moterį ir ten gyveno. Daugiau žinių laukia Vilmanas PLIATERIS, 235400 Šiauliai, Vytauto 110—18.

Kazimieras KLIMAS, Kazimiero, g. 1928 m. Marijampolės apskr. Narto valsč., Neujenos kaimo. Kalėjo Marijampolėje, Magadanė. Tuo laikotarpiu K. Klimui buvo 18 metų. 1947 ar 1948 m. mirė. Daugiau žinių laukia Joana KLIMIENĖ, 233014 Kaunas, Cerniachovskio 141—10, tel. 75 86 33.

Kotryna VALIKONIENE. Gyveno Ramygaloje. Apie 1950 m. būdama 75-erių metų, iševezta į Sibiro, ten ir mirė. Zinančiu apie jos likimą ieško Virginija GRIGALIONIENĖ, Panevėžio raj., Dembavos gyvenvietė, Liepų 1—7.

Jonas BRAZAUSKAS, Jono, g. 1924 m. ištremtas 1941 06 17 į Kauno, Gardino 63—9. Zinančiu apie jo likimą ieško Janina TALOCKIENĖ, Telšiai, Kosmonautų 18—7.

Vaclovas LEIKŪNAS, Jono, g. 1908 m. Gyveno Varėnos raj., Marcininkų pšt., Mantigės kaimo. Suimtas apie 1949 ar 1950 m. Zinančiu apie jo likimą ieško Birutė CIUZUMIENĖ, 234520 Marijampolė, Pušinio 72—48, tel. 5 31 61.

Kazimieras DARASKEVICIUS, Ignas, g. 1910 m. Gyveno Panevėžyje, Upės 35 (dab. Raginė), dirbo Geležinkelio slėtyje darbininku.

1944 m. mobilizuotas į Tarybinę armiją ir dingo. Zinančiu apie jo likimą ieška žmona Stefanija DARASKEVICIENĖ ir dukra Valerija DARASKEVICIOTĖ - STEPONAVICIENĖ,

235340 Panevėžio raj., Naujamiestio apyl., Mickiemės kaimas.

Jadvyga GERASIMAVICIOTĖ-GRUODIENĖ, Juozo, ir Antanas GRUODIS, g. apie 1901 m. Generalinio štabo pulkininkas. Gruodžių ūžime: tėvai, duktė Nijolė (5-erių metų) ir sūnus Algirdas (10 mėnesių) ištremti 1941 06 14 į Sibirą iš Kauno, Dzūkų 10 a. Zinančiu apie šios ūžimo likimą ieško Irena BANAITIENĖ, 86—15 79 th St. Woodhaven, N. Y. 11421 U. S. A.

Artimuosis arba ką nors žinančius apie keturis vyrus, kuriuos 1945 m. sausio 17 d. nušovė Žemaicių plente tarp Ariogalos ir Leščiukų, vežiojo po Kėdainių rajoną, paliko kryžkelėje į Perneravą prie Jakšių kaimo, kur kaimo vyrai ir palaidojo, atsilipti praejo žuvusiojo Mykolo MASALSKIO, Jurgio, g. 1917 m. Budriškės km., duktė Kristina MASALSKYTĖ-VARATINSKIENĖ, Kaunas, V. Krėvės pr. 61—7, tel. 770811.

Tomsko sritijoje, Parabelio rajone, Obės upėje, 1951 m. lapkričio 5 d. kelvui apsiverstus, nuskendo 10 lietuvių tremtiniai. Jie visi palaidoti kerstuose, vienoje duobėje.

Siemet, vasara rengiamame ekspedicijos tremtinii paleikams pervežti į Lietuvą. Nuskendusiuju artimuosis prašome atsilipti.

Rašykite adresu: 235000 Jonava, Tarybų 18—38, MOCKAITIENAI Eugalėnai.

Ona MIKALAUŠKAITĖ-KREIVIENĖ, Jurgio, g. apie 1901 m. Kai-

žiadorių apskr., Rumšiškių valsč., Kurtupio km. 1946—1947 m. kovo mén. iševezta į duktą Stase KREIVIENĀTE, g. 1937 ar 1938 m. ir serimeri Agota MIKALAUŠKAITĖ į Krasnojarsko kraštą. Daugiau žinių apie jų likimą laukia Kęstutis MIKALAUŠKAS, 234301, Kauno raj., Neverony, Keramikų 8.

Justas PELEDA su žmona ir dukra Aldona buvo ištremti į Krasnojarsko kraštą. Motina mirė tremtyje, tėvas — Lietuvos. Aldona PELEDĀITĖ-SELIAVKO ieško giminių Lietuvos. Rašykite adresu: 671111, Burialskaja ATSR, raj. Kabanskij, pas. Bydro, ul. Rabočaja, dom 12, kv. 1.

Vytas PLIOPLYS, Jono, 1920 m. 1941 m. birželio 14 d. er 15 d. suimtas Kudirkos Naumiestyje. Iševeztas iš Vilkaviškio geležinkelio stoties. Zinančiu apie jo likimą ieško Stefanija POCIŪNIENĖ, 233030, Kaunas, Pramonės pr. 93—7, tel. 77 37 04.

Pranas TRIJONIS, Petro, g. apie 1905 m. Šilalės valsč., Kiaukų km. Dirbo Šilalės policijoje. Suimtas ir iševeztas 1940 ar 1941 m. pavasarį su žmona į 7-erių metų sūneliu Eimantu (ar Eimūčiu). Taurageje P. Trijoni nuo žemės atskyre. Zinančiu apie jų likimą ieško Juzefa NORBUTIENĘ, 235933 Šilalės raj., Zadeikių pšt., Palokystio km.

Vladas LOZORAITIS, Juozas, g. 1908 02 15 Kaune. Telšių geležinkelio stoties viršininkas. 1941 06 14 iševeztas iš Telšių. Mirė 1942 11 30 Kraslage, Rešotose. Zinančiu apie jo mirį ieško duktė Irena BABICENKO, 233000 Kaunas, Rotušės 3 a—5.

Nuotraukoje: grupė lietuvių Džezkazganė lagerje Nr. 2—3 („Velnio sala“) 1956 m. Pirmoje eileje sedi Maseikis Vytas, Tormu Hans — estas, ? Janis — latvis, Vaivoras, Uginčius Juozas, Juknevičius Balsys, Valenta Jones, Matuleitis Vytas, Laugeleitis Zigmas, Lašinis Augustinas, Jucevičius Julius, Jaudžiamas Vladas, ? Antroje eileje sedi: Nevezauskas Jonas, Urbonas Leonas, Virbickas Vytas, ?, Protkus Albinas, Ramonas Mindaugas, Drėvinės

Albinas, Keirys Antanas, Karkeuskas Bronius, Simonačius Antanas, Pukinskas Petras, Preikšas Antanas, Tračioje eileje: Juškevičius Stasys, ?, Kalkus Koslas, Ragauskas Antanas, ?, Gulkauskas Denius, ?, ?, ?, ?, Gajauskas Balsys, ?, Jurusauskas Petras, ?, ?, ?, Kujelis, Tamošauskas Stenas, ?, ?, Marčiulionis Jonas, ?. Jei kas save ar kaimyną alpažinsite ir norėtumėte susiūti, praneškite adresu: Kaunas, Donelaičio 70 b, „Tremtinio“ redakcijai.

ATSILIEPKITE!

Vladas SATKAUSKAS, Prano, g. 1922 m. Ukmergės apskr., Veprių valsč., Knyzlaukių kaimo. Tėvų sodybą 1945 m. sudiegino stribė. Tėvus ir brolių Joną sužėmė. Po kiek laikų paleido, bet Jonas greitai mirė. nes per tardymą buvo suluošinta sveikata. 1948 m. tėvus ir seserį Eleną ištremė į Igarką.

Maždaug nuo 1946 m. Vladas Satkauskas buvo partizanu, Lezdyno slapyvardžiu. Veikė kartu su Dobiliu — galbūt Petru Kudeliu, kilusiu iš Gelvonų apylinkių (dab. Ukmergės raj.). Būriui vadovavo Venckus. Veikė Veprių, Gelvonų, Širvintų apylinkėse.

Lazdynas ir Dobilas buvo užmigdyti apnuodytu maistu ir, patekę ėmėkavėdėtams, atsibudo kalėjime. Spėjama, kad abu buvo nuteisti mirties baume, bet nuosprendis pakeistas į laisvės atėmimą.

TEN ZUVO APIE 1200 BELAISVIŲ

Atmenantys Kingyro kalinių 1945 05 16 — 1945 06 27 sukilimą ir galintys parodyti sukilėlių užkasiomo vieta, atsiliepkite, siūlykite, kaip jų jamžinti, kuo galite prisidėti, nurodykite savo adresą, telefoną. Rašykite adresu: 233000 Kaunas, Donelaičio 70 b, Tremtiniai sajungai.

